

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1939-40

OPERA

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

1 K. GOLDMARK:
SABSKA KRALJICA

Din 250

Izhaja za vsako premijero

 GLEDALIŠKI LIST
NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1939/40 STEV. 1 **OPERA** UREDNIK: M. BRAVNČAR

K. GOLDMARK:

SABSKA KRALJICA

PREMIERA 30. SEPTEMBRA 1939

Ob začetku

Z neko neizprosno doslednostjo gre življenje svojo razvojno pot, ki jo krčijo skrivne sile po vesoljni zakonitosti, od katere so odvisni posamezni dogodki in premene, pa naj so človekovemu razumu trenutno še tako nepojmljivi. Tako stopamo v novo operno gledališko sezono pod povsem novimi in nepričakovanimi pogoji, ki so odzunaj in odznotraj nastopili z neko presenetljivo sunkovitostjo in je ta za hip zmedla dosedanje stanje in tok. Znašli smo se v položaju, ki napolnjuje človeka z negotovostjo, ko se je zamajala v njem pričakovana podoba bodočnosti ter je namesto nje nastala motna praznina, v katero tipajo za trdno obliko zbegane misli in čustva.

Kakor pa je nova razvojna premena z zunanje strani pretresla operno gledališko delovanje z grozo in obupnostjo spričo strahote, ki so jo izzvali vojni klici, tako je kot v nujno ravnovesje združila

*vse sile z notranje strani. V novo operno sezono stopamo z ne-
omajno voljo, da zberemo, razgibamo in dvignemo vse moči, ki naj
zgrade čim popolnejšo umetniško podobo, da bo v njej zaživela čim
močnejša protivrednost razkrajajočemu dogajanju v zunanjem svetu.*

Vilko Ukmar, ravnatelj opere

*Da se vzdrži življenje, mora vladati v njem ravnovesje in zato
morda nikdar ni bila človeku prava umetnost tako potrebna, kot
danes. In to ona umetnost, ki dviga duha v svet vesoljne harmonije
in ga prepaja z etično samozavestjo, umetnost, ki vodi človeka do
skrivnosti vesoljnih smotrov življenja ter ga tam seznanja z najvišjo*

voljo in njenimi ukazi, umetnost, ki v svojih čistih oblikah človeka ureja in ubira ter ga privede do notranjega miru. Taka umetnost more vzbuditi najtanjše utripe človekove duševnosti, more izvabiti najtišje zvenenje človekovega srca in razviti v njem ona čustva, ki v odkriti ljubezni združujejo posameznike ter vodijo v bratovski objem sprte ljudi in človeške rodove; v takem objemu se rušijo krivice in zavlada ob obnovljenem človekovem dostojanstvu pravica enakosti ter ob udanosti v najvišjo in v posameznikovo dušo pisano usodno voljo — čustvo svobode.

V smislu take umetnosti boče biti zastavljeno vse operno gledališko delovanje, ki naj takó skuša s svojimi silami sodelovati na prerojenju časovnega duha. Zato se bodo postopoma v njem zbirale vse tvorne moči, da s skupnimi napori grade to stavbo umetnosti in se bore za čisto podobo operne kulture, — najprej na teh sicer tesnih, a po božji previdnosti posebej obdarjenih slovenskih tleh, nato pa preko teh meja, kamor bo segla sila in vrednost. — Naj bi to stremljenje našlo čim širši odmev in v plasteh občinstva, ki naj bi zaslutilo visoko poslanstvo svoje umetniške ustanove, se te ustanove kot dojemajoči činitelj oklenilo z vso močjo in ljubeznijo ter bi tako v medsebojni prepojenosti in ob skupni volji pognalo v rast in plod to umetniško delo, ki naj mu čez trde preizkušnje in bridkosti kažejo pot do nove pomladi volja, samozavest in neomajna vera!

Vilko Ukmar

Karl Goldmark — Sabska kraljica

Naše gledališče odpira v letošnji operni sezoni vrata svojega hrama z Goldmarkovo historično opero »Sabsko kraljico«, ki je avtorju priborila svetovno ime in ga uvrstila v železni repertoar opernih odrov.

Karl Goldmark spada kakor Humperdinck, Cornelius, Kienzl, Kistler i. dr. v vrsto nemških opernih skladateljev, ki so se znašli že pri prvih korakih umetniškega udejstvovanja v senci svetle Wagnerjeve luči, iz katere jim je bilo težko prepričevalno prodreti s svojo osebnostjo. Wagnerjev glasbeni genij je v drugi polovici preteklega stoletja namreč zajel vso nemško operno tvorbo in jo podredil svojemu vplivu. V istem času je v Italiji kraljeval Verdi, v Rusiji je »Petka« postavljala temelje svoji nacionalni glasbi, v Franciji pa je Bizet s svojo »Carmen« nakazal pot opernemu verizmu, ki se je prav kmalu, posebno v Italiji, bujno razcvetel. Poleg teh raznovrstnih glasbenih stremljenj, ki so močno vplivala na ves poznejši glasbeni razvoj, pa se je v nemški glasbi uveljavljala še tako zvana nova nemška romantična šola. Skladatelji iz te šole, ki so se umetniško izživljali v dramski tvorbi, so bili večinoma pod vplivom močne Wagnerjeve osebnosti. V operni tvorbi so sledili načelom nove, reformirane glasbene drame in posvečali posebno pažnjo orkestru, to je novim instrumentalnim pridobitvam in zvočnim izkustvom. V to vrsto skladateljev prištevamo tudi Karla Goldmarka. Bolj kakor izvirnost koncepta in moč invencije, odlikuje njegovo delo soliden in preizkušen način opernega oblikovanja, ki ne zgreši dramskega učinka, posebno na mestih, kjer se dejanje stopnjuje do svojih viškov. »Sabska kraljica« je pri premieri dosegla velik uspeh, zlasti zaradi barvitosti in tekoče ter lahko dostopne melodične iznajdljivosti. Posebne značilnosti tega Goldmarkovega dela so: orientalsko okolje, predigra, veliki in učinkoviti zborovski nastopi, baletni vložek (čebelin ples v začetku III. dejanja), glasbeno slikanje samuma, puščavskega viharja na koncu IV. dejanja, erotični ljubezenski dvospjev v Salomonovem vrtu (Kraljica — Assad), prekletstvo Assada pred skrinjo zaveze in nekatere arije.

Velika historična opera »Sabska kraljica« je bila Goldmarkov operni prvenec, ki je imel premiero 10. marca 1875. na Dunaju. Ta operna vrsta je bila prav takrat moderna v Parizu in Goldmark jo je v svojem delu posrečeno združil z nekaterimi novimi pridobitvami Wagnerjeve glasbene drame.

M. Bravničar

Karl Goldmark

se je rodil dne 18. maja 1830. v Uhrah-u (Keszthely) na Madžarskem kot sin židovskega kantorja. Prvi glasbeni pouk je dobil že v zgodnji mladosti pri svojem očetu; tako da je lahko že s trinajstimi leti javno nastopil kot violinist. Študije je nadaljeval in dovršil na Dunaju. Od svojega 18. leta naprej je nastopal kot violinist v raznih mestih in je bil tudi angažiran pri raznih dunajskih gledališčih. Leta 1857. je stopil pred javnost z lastnimi skladbami ter bil deležen vsestranskega priznanja, posebno pozornost pa je zbudil s »Scherzom« za orkester in uverturo »Sakuntalo«, ki jo še današnje dni mnogo izvajajo. Njegov največji uspeh, ki mu je priboril evropsko ime, pa je bil operni prvenec »Sabska kraljica«. Sledile so ji leta 1886. »Merlin« in deset let pozneje ljubka opera »Cvrček za pečjo« po istoimenski pravljici Ch. Dickensa, ki je tudi imela velik uspeh in je šla čez vse večje operne odre. Sledijo še l. 1899. »Vojni ujetnik«, l. 1902. »Götz Berlichingenski« in l. 1908. »Zimska pravljica«.

Poleg odrskih del je Goldmark zložil tudi 2 simfoniji, štiri koncertne uverture, koncert za violino ter mnogo komornih, klavirskih in zborovskih skladb. Goldmark je umrl na Dunaju v visoki starosti 2. januarja 1915.

*

Libreto za »Sabsko kraljica« je napisal *Salomon Herman Mosenthal*, ki se je na tem polju tako uspešno uveljavljal, da so mu dali pridevek »nemški Scribe«. Pisal je librete za razne skladatelje, tako za Rubinstejna, Nicolai-a (»Vesele žene Windsorske« po Shakespearju), Brüllu (»Zlati križ« po Mélesvillejevi »Catherine«) i. dr. Prvi večji odrski uspeh je Mosenthal imel z igro »Deborah«.

Rodil se je leta 1821. v Kessel-u kot trgovčev sin. V Karlsruhe je obiskoval politehniko in je leta 1842. promoviral v Marburgu, nato pa je sprejel na Dunaju mesto vzgojitelja. Pozneje je dobil službo v prosvetnem ministrstvu. Umrl je na Dunaju l. 1877.

Vsebina

Dejanje se godi v Jeruzalemu in v sirijski puščavi v času vladavine kralja Salomona (okrog leta 950. pr. Kr.).

I. dejanje:

V Salomonovi palači se vse pripravlja na sprejem sabske kraljice, ki prihaja h kralju v goste. Salomonov ljubljenec, vojskovodja Assad, ki je šel nasproti s kraljevim pismom, se vrne in oznani kraljičin prihod, pri tem pa se na splošno začudenje komaj zmeni za svojo nevesto, lepo Sulamit, hčerko velikega duhovna, ki ga je že nestrpno pričakovala. V razgovoru s Salomonom razkrije Assad čuden doživljaj, ki mu kar noče iti iz spomina. (Asad: »Pod libanonsko goro sem kraljico našel in s tvojim pismom k njej hitel, seve obraz pred nami je skrivala, ker le pred kraljem bo tančica pala. In krenem v cedrov gaj — truden od dnevne vročine, zamišljen grem iskati samote in tišine, lahko drhtenje gre po vejah — vabi k počitku me zeleni mah, a čuj! Moj Bog, kaj sem videl? Telo labodje vstaja z dna vode, privid sladak, najlepša vseh žena, oblita vsa s slapovi črnih las, kot marmor iz teme blesti obraz in dvoje zvezdic sije iz noči in dvoje rdečih rož nad biseri bdi in dvoje belih rok žari tako, da te lepote ne zdrži oko...«) Od tiste ure ne najde Assad več izgubljenega srčnega miru. Salomon ga potolaži in mu obljubi, da bo našel mir in uteho v Sulamitinem naročju.

Ko pa stopi v največjem sijaju in razkošju sabska kraljica pred Salomona z neštetimi darili in sname pred njim tančico z obraza, spozna strmeči Assad v njej svoj libanonski sen. Kraljica pa se noče izdati in Salomon ukaže naj se izvrše vse priprave za Assadovo poroko s Sulamit.

II. dejanje:

Kraljica se v mesečini sprehaja po vrtovih. (Kraljica: »Ne prenesem več veselja, tiha noč pomiri me, sredi hrupnega vrvenja me zagrabilo je gorje!«) Hudo ji je ob misli, da bo v kratkem Assada objela druga žena, in sklene pogubiti svojo tekmo. Na njen ukaz

pokličejo Assada, ki ga sprejme z nad vse sladkimi in zapeljivimi besedami, da ji končno ves omamljen od njenega čara — pade pred noge. (Kraljica: »Tu si končno, končno ljubi, ah tak dolgo čakam že, torej končno si pri meni sladki drug, hladni veter od gore...«) Kraljica ga ogrne s svojim plaščem ter ga v strastnem objemu priklene nase. Ob zori izgine, vsega zmedenega in od kraljičine ljubezni omamljenega Assada pa najde čuvar in ga spravi domov.

Sprememba.

Sulamit opravlja v svetišču božje darove in moli za Assadovo ozdravljenje. Ko bi se pa moral začeti svečani poročni obred, se prikaže kraljica. Komaj jo Assad ugleda, trešči ob tla poročni prstan in plane k njej, ki ga pa spet zataji. Assad trepeta od razburjenja, veliki duhoven pa razkrije Najsvetejše, da bi ga pomiril, a kraljica ga ne izpusti več iz svojih klešč, temveč ga s samo besedo pripravi celo tako daleč, da razžali Jehovo. Med navzočimi nastane velik hrup, množica prekolne Assada, da zapade krvavi sodbi, a Salomon ne dovoli, da bi se kazen izvršila, temveč ga pridrži svojemu sodstvu.

III. dejanje:

Salomon je kraljici na čast priredil veliko svečanost, pri kateri se zberejo vsi, razen Assada, ki ga je ljubezen do kraljice pogubila. (Ples z dozdevno čebelo.)

Kraljica poprosi Salomona, da bi mu podaril življenje in prostost, kar pa ta — kljub njeni grožnji z vojno — odkloni. Užaljena in razburjena kraljica se odstrani s trdim namenom, da reši Assada. V dno duše razočarana Sulamit se zaobljubi Bogu in sklene živeti samotarsko življenje ter tudi ona prosi kralja za Assadovo svobodo. (Sulamit: »Umrlo je za svet srce, usahle solze bridke, odrezala sem si lase, zastrla blede lice, odslej služila bom Bogu.«) Premodri Salomon ji prerokuje, da se bo v daljnem kraju združila s svojim ljubljnim Assadom v miru, odpuščanju in tolažbi. (Salomon: »Tam daleč v puščavi spaljeni, kraj zavetišča Bogu vdanih, samotna palma zre v nebo, še danes tjakaj se odpravi.«)

IV. dejanje:

V puščavsko samoto pregnani Assad hrepeni po večnem miru. Kraljica, ki mu je sledila, mu prizna svojo ljubezen in ga, skušajoč še poslednjič premamiti, prosi za odpuščanje. Assad pa je spet našel pot k svojemu Bogu in zavrne zapeljivko, ki ga je onesrečila. S tem postane njegova duša spet čista. Do smrti utrujen in bolan se zgrudi Assad pod palmo, želeč si večnega pokoja. Zbudi se mu spomin na nesrečno Sulamit, ki je zanj toliko pretrpela. Tedaj se dvigne nad puščavo strašen samum, ko se pa poleže, pride s svojim spremstvom Sulamit in najde umirajočega. Tako izdihne Assad v njenih rokah, s tolažbo in zavestjo, da bo vsaj po smrti užil z njo večno veselje. (Sulamit: »Ljubezen večna vabi naju in v smrti spet si ljubi moj. V naročju sna, v razkošju raja boš ti z menoj in jaz s teboj.«)

Salomonovo prerokovanje se je izpolnilo.

PRIHODNJI OPERNI SPORED

Prva naslednja novost v opernem gledališču bo F. Leharjeva opereta »Škrjanček«, v kateri se predstavi našemu občinstvu v glavni ženski vlogi gdč. L. Trbuhovičeva. Nadalje bodo sodelovali v glavnih vlogah gdč. Barbičeva, ga. Vidaličeva in gg. Zupan, Janko, Sancin, Peček i. dr.

Režira D. Zupan, glasbeno vodstvo M. Žebre.

*

V prvi polovici oktobra bo premiera Massenetove opere »Jongleur de Notre Dame«. Glavne vloge imajo: gg. Banovec (Jean), Betetto (Boniface), Lupša (Prior), Janko (slikar), Dolničar (glasbenik), Sladoljev (pesnik), Zupan (kipar) i. dr.

Režija: C. Debevec, glasbeno vodstvo: A. Neffat.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

SABSKA KRALJICA

OPERA V ŠTIRIH DEJANJIH, NAPISAL MOSENTHAL, PREVEDEL N. ŠTRITOF, UGLASBIL KARL GOLDMARK
SCENOGRAF: ING. E. FRANZ.

DIRIGENT: N. ŠTRITOF.

REŽISER: C. DEBEVEC.

Kralj Salomon	V. Janko
Veliki duhoven	J. Betetto k. g.
Sulamit, njegova hči	V. Heybalova
Assad	J. Gostič k. g.
Baal-Hanan, nadzornik palače	M. Dolničar
Sabska kraljica	M. Kogejeva
Astarot, njena sužnja	D. Sokova

Soloples: Golavničarjeva.

Svečeniki, leviti, pevci, haremske žene, plesalke in ljudstvo.

I. dejanje: dvorana v palači Salomona; II. dejanje: vrt, III. dejanje: svetišče; IV. dejanje: puščava.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Začetek ob 20.

Konec ob 23.

